

Иван Вазов

Първият млад българин,
който...

Всеки мислещ ум у нас със загриженост следи развитието на едно обществено и народно зло, на което всеки се плаши от сетнините, но лек никоой му не намира.

Паническият страх от труда!

Животът ни от Освобождението насам тъй се е сложил, щото вместо да го спре, дава още по-благоприятна почва на това зло. Къщата, училището, казармата, политическите партии готвят гости за държавната трапеза, възпитават умовете, изострят охотите в тая посока. Широките поприща за физически, ползотворен, независим труд се презират и остават достойние само за ония, за които българското небе е чуждо... Ламтежът за лесен поминък чрез службашеството, т.е. „платен мързел“, се посажда още в душите на децата. Един чедолубив баща бледнее при самата мисъл, че син му би станал земеделец, или занаятчия, или търговец, и той си налага всички жертви, за да го направи годен за чиновник. Всеки ден у нас едно рало се напуща, един занаятчийски стан опустява, един дюкян се затваря. Всичко младо и кадърно бяга към служба. Страната губи здрави ръце, здрави умове, здрави енергии, за да се увеличи числото на алчущите около държавния бюджет търбуси.

Политико-економистите нека обясняват това явление като естествено у народите, заживели нов политически живот – то си остава една тежка проблема и плаши...

Ето защо аз преживях няколко минути истинска радост, когато срещнах веднаж един млад, пъргав, развит българин, който...

Но да говоря наред.

* * *

Връщах се един празничен ден из улица „Цариградска“ (по-после „Цар Освободител“) от разходка в княз Борисовата градина и се отбих в тютюнджийницата срещу дворцовата вратня, за да си купя цигари и поседна.

От това място гледката на улицата е доста занимателна за любящия да наблюдава.

Рояци контешки облечени господиновци и накитени дами надвечер минават по широкия плочник край тютюнджийницата, отивайки за горната градина или идейки оттам. Това е един босфор, през който протичат вълните на суетата от цялата столица. Тук се срещат, кръстосват, здрависват представителите на по-горните класи на софийското общество; представителите на модите и разкоша, излезли на сеир или на показ, огледвайки се самодоволно и крадешком в големите стъкла на

прозорците. Който през тия прозорци гледа на софийския свят, ще намери, че София е едно щастливо Елдорадо, кипнало в богатство, светнало от великолепиe и красота. Но нека се готви за горчиви разочарования, когато се реши да надникне по-дълбоко зад тия ярки декорации, в скритата страна на столичния живот. Там е едно мътно море от нищета, развала, срам и леност...

Но сега аз гледах декорациите...

Улисан в съзерцанието на това гъмжило от китен, натруфен върволяк, аз само по-после забелязах присъствието в дюкяна на един непознат господин, който живо приказваше с тютюнджията.

Непознатият беше един двайсет и пет годишен момък, сивоок, рус, с малко, мъховито лице, облечен в скромни, но с добър кроеж дрехи. В тая физиономия нямаше нищо особено ярко и изразително, тя даже беше незначителна.

От неговата външност вниманието ми се спря на беседата му, която водеше разпалено. Продължаваше да приказва на тютюнджията за предмет, който очевидно твърде го занимаваше. Аз се вслушах и ето какво разбрах от живата му беседа:

Тоя момък се оплакваше от гоненията, които изпитвал от страна на един евреин из Австрия, фабрикантин, едничкият в столицата, на военни седла и на разни конски и ездачки потреби. Момъкът също отварял седларска работилница. Той девет месеца учил нарочно седларския занаят в една берлинска фабрика за подобни изделия, дето усвоил всичките тайни на изкуството. Но горният фабрикант, уплашен от съперничество, чрез сплетни в кожарския еснаф, в който бил влиятелен член, изработил да му се затвори току-що отворената работилница.

Момъкът беше опечален и възмутен от тая несправедливост. Той имал от берлинската фабрика свидетелство за майстор и скланяше да му забранят завинаги упражнението на занаята си, ако му уловят поне едно калпаво изделие. Но нямало кой да слуша, а и нямал гръб, на който да се облегне за помощ и защита.

* * *

Тази проста история ме интересува толкова, колкото и зачуди. Как? Един развит млад и очевидно образованичък българин да се реши с толкова труд и усилия да стане занаятчия, когато можеше да ги употреби за добиване служба – най-лекото, най-естественото, па и най-почтено считаното поприще у нас? И да постоянствува открито още за това при такива обезсърчителни условия? От какво тесто е замесен тоя

момък? От коя планета е паднал?

Моето недоумение беше дотам голямо, щото аз не вярвах да се е решил да стане занаятчия, без да е опитал по-напред всички средства да стане чиновник, и само подир пълно отчаяние в сполуката е прибягнал до последното решение. И аз не се удържах да го попитам, като се мъчех да не издам горчивата ирония, която криеше въпросът ми:

– Защо не се опитахте по-рано да получите някаква служба, различна на вас?

Той ме изгледа сепнато с живите си очи.

– Бях чиновник вече, господине, но благодаря...

Той придружи последните две думи с едно особено изражение на лицето, което за мене остана неясно.

– А, бяхте чиновник? – попитах, като вътрешно се здрависах за вещината си по психологията на българина.

– Четири години.

– Дека?

– Във военното министерство. Служих в домакиния отдел.

– И ви уволниха?

– Не, напуснах доброволно.

– Чудно.

– Защо чудно? Аз предпочетох занаята.

– Още по-чудно...

– Убедих се, че от чиновничество няма напредък: с двеста и петдесет лева какво ще направя? Десет години стой там, се същото, повече няма... Па кога да е един ден щях да остана на пътя – у нас службата не е сигурно нещо. Тъй ли?

Като говореше тия невероятни неща, тоя момък порастваше пред очите ми. Стори ми се сега, че виждах някаква благородна енергия да пламти в погледа му; даже лицето му стана приятно, хубаво.

– Защо предпочетохте именно седларския занаят?

– Казах ви: служих в домакиния отдел при военното министерство. Там имах случай да разбере колко е печаловита тая работа поради големите поръчки и покупки на кавалеристите офицери. А само една седларница в София, разбирате? Има работа още за три такива в София. Тогава със спестените си пари от заплатата отидох в Берлин. Нека други служат... Много кавалеристи, които ме познават, обещаха при мене да правят поръчките си... Искам работа, господине, аз работа искам.

Не, аз не вярвах ушите си.

Той се извърна към тютюнджията и продължи разпалено:

– Но аз няма да наведем врат... Жално ми е само, че нямам покровител да се застъпи за мене пред председателя на еснафа. Седларството не е монопол тук за един чужд поданик. Имам право и аз да печеля хляб си, аз съм български гражданин.

* * *

Уважението ми към това българче растеше. Аз откривах у него една духовна сила, рядко срещана у нас, аз срещам пръв път младеж, който пристъпя в живота с кураж и доверие в себе си, облягайки се на собствените си сили, на почтения труд, за да си спечели едно независимо съществуване. Аз с удоволствие наблюдавах пъргавите му движения и малкото лице, станало сега тъй умно и симпатично, на първия младеж, който не иска да бъде чиновник и напуска службата за занаята, чужд на предрасъдъка и лъжливия срам от работа на нашето младо поколение. Той завоюва всичкото ми съчувствие. Идеше ми да стана и да му стисна с признателност ръката. Аз намислих да зема участие в съдбата му и да му помогна, като видях лицата, от които зависеше положението му. Тоя труд щеше да бъде за мене едно удоволствие, аз щях да се считам щастлив, ако сполуча. Как да не помогне човек на един такъв българин, да не подкрепи такъв благороден опит в неравната му борба със зложелателството на един чужденец?

В това време той показваше свидетелството си на тютюнджията и му четеше нещо по немски в него.

- Вие знаете добре немски? – попитах аз.
- Доста, колкото ми трябва – отговори той.
- Вие отдека сте?
- Родом от София.
- Живи ли са родителите ви?
- Поминаха се.
- И вие сте съвсем сам?
- Да.

Но като се леко поизчерви, прибави:

- Сгодих се преди една неделя...
- И сега да ви се случи тая неприятност? Вярвам, че ще се оправи вашата работа и искрено ще се радвам на това.

- Благодаря.
- А немски де научихте? – попитах, като го видях, че туря в пазвата си немското свидетелство.
- Тука.

– Практически?

– Практически и в училището.

– В гимназията, значи.

– Не, в израилското училище.

Аз останах зачуден. Това ми се не хареса.

И той ме изгледа зачудено, па каза просто:

– Аз съм евреин, господине.

София, юли 1901

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4179>]